

MAAHANMUUTTAJATAUSTAISEN LAPSEN PUHEEN KEHITYS JA SEN TUKEMINEN

TERVETULO!

Kouluttaja: FM, puheterapeutti Heli Knuutila, Tutoris Oy

Ohjelma:

8.30 – 9.00 Ilmoittautuminen ja aamukahvi

9.00 – 10.15 Teoriaa käytännön pohjustukseksi:

- mitä on kaksi- ja monikielisyys
- pikakatsaus lapsen puheen ja kielen kehityksen vaiheisiin
- kaksi- ja monikielisen lapsen puheen ja kielen kehitys
- lapsen puheen ja kielen kehitys maahanmuuttajaperheessä

10.15 – 10.30 Tauko

10.30 – 12.00 Teoriaa käytännön pohjustukseksi

- lapsen puheen ja kielen kehityksessä esiintyviä pulmia
- kaksi- ja monikielisen sekä maahanmuuttajataustaisen lapsen puheen ja kielen kehityksen pulmat
- lapsen puheen ja kielen kehityksen tukeminen sekä kielihäiriöisen lapsen kuntoutus

12.00 – 13.00 Lounas

13.00 – 15.00 Learning Cafe;

- teoriasta käytäntöön ja työkaluja pakkiin – kuinka tuen maahanmuuttajalapsen puheen ja kielen kehitystä
- työskentelyä pienryhmissä
- ryhmätöiden purkaminen

15.00 – 15.30 Päivän yhteenveto ja palaute



Kaksi- ja monikielisyys

- Suomessa perinteisesti ruotsin- ja saamenkieliset vähemmistöt.
- Pakolaiset, paluumuuttajat ja muut maahanmuuttajat ovat muodostaneet uusia kielellisiä vähemmistöjä.
- Perheet, joissa toinen vanhempi suomalainen ja toinen ulkomaalainen ja lapset kuulevat syntymästään kahta tai kolmea eri kieltä.
- Maahanmuuttajataustainen lapsi: Suomeen muuttanut, Suomessa syntynyt tai pakolaisena Suomeen tullut henkilö, jonka äidinkielenä on jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame.

Kaksi- ja monikielisen lapsen puheen- ja kielenkehitys

- Kaksi- tai monikieliset perheet voidaan jakaa karkeasti kahteen tyyppiin sen mukaan, noudatetaanko yksi henkilö – yksi kieli –periaatetta vai puhuvatko molemmat vanhemmat tai toinen vanhemmista lapsen kanssa perheen molempia kieliä.
- Toinen tärkeä vaikuttaja on kaksi- tai monikielisyyden alkamisikä.
- Joko syntymästä asti tai toista kieltä puhutaan lapselle vasta myöhemmin.
- Paras molempien kielten taito on koettu saavutettavan noudattamalla yksi henkilö – yksi kieli –periaatetta syntymästä alkaen.
- Perheissä, joissa molemmat vanhemmat puhuvat vähemmistökieltä, saavuttavat lapset yleensä kaksikielisyyden oppimalla yhden kielen kerrallaan.
- Vähemmistökieli opitaan kotona ensimmäisinä elinvuosina ja enemmistökieli oltaessa kosketuksissa valtaväestöön esim. päiväkodissa.
- Kahden kielen peräkkäin oppiminen onnistuu parhaiten, kun ensimmäisen kielen äänne- ja lauserakenteet alkavat jo olla hallussa. Lapsi on silloin n. neljän vuoden ikäinen.

- Milloin siis maahanmuuttajataustaisen lapsen olisi hyvä aloittaa päiväkodissa?



Pikakatsaus lapsen puheen- ja kielenkehityksen vaiheisiin

- Pienten lasten puheen oppimista on kuvailtu ja tutkittu paljon 1800-luvun loppupuolelta lähtien. Kuitenkaan ei ole olemassa teoriaa, joka selittäisi kielen kehittymisen kokonaisuudessaan.
- Teorioiden painotusten erilaisuus kertoo siitä, miten monimutkainen asia puheen ja kielen kehitys on.
- On ajateltu, että puhe ja kieli ovat keskushermoston toimintaa, joka kypsyy pelkästään perintötekijöiden ohjaamana.
- Puheen ja kielen kehitystä on selitetty mallista oppimisella. Mallit ja virikkeet yhdistyvät lapsen kokemuksiin ja puheyritysten mieluisat seuraukset lisäävät puhetta.
- Eräs selitysmalli on, että yhteys toisiin ihmisiin ja vuorovaikutus ihmisten välillä luo ajattelun ja kielen yhteisen perustan. Puhe on ensin yhteydenpitovälinen, sitten lapsi alkaa ohjata puheella omaa käyttäytymistään. Vähitellen puhe sisäistyy ajatteluksi.

- Hieman toisesta näkökulmasta asiaa tarkastellaan kun selitetään, että lapsen ajattelun ja kielen kehitys liittyvät toisiinsa ja tukevat toisiaan. Lapsen kyvyt eivät ole valmiina perittyjä, vaan hänellä on synnynnäinen tapa reagoida ympäristöönsä. Kehitys etenee vaiheittain tasolta toiselle. Uudelle tasolle siirtyminen edellyttää, että edellinen taso hallitaan.
- Kielitieteilijät taas ovat pohdiskelleet, miten kieliopin omaksumista voitaisiin selittää ja päätyneet siihen, että lapsella on siihen osittain synnynnäiset valmiudet

- Nykyisin korostetaan puheen ja kielen oppimisessa lapsen kokeman varhaisen vuorovaikutuksen määrän ja laadun merkitystä.
- Toisaalta uusi tutkimus on voinut osoittaa, että aivan pienilläkin vauvoilla on eroja varhaisissa valmiuksissa oppia kielellisiä taitoja. Vauvojen kyky erotella kuulemiensa puheäänten pituutta vaihtelee.
- On vielä muistettava, että lapsen kielellinen kehitys liittyy saumattomasti hänen kokonaiskehitykseensä: liikunnalliseen, tiedolliseen, tunne-elämän ja sosiaalisten taitojen kehitykseen.

- Puhe ja kieli eivät tarkoita samaa asiaa. Kieli on monimutkaista aivojen toimintaa, puhe on puhe-elinten tuottama kielen ilmenemismuoto.
- Ennen kuin lapsi puhuu, hänellä on esikielellisiä taitoja, joille puhe pohjautuu. Hän pyrkii vaikuttamaan ympäristöönsä esimerkiksi itkemällä tai osoittamalla jotakin.
- Hän aikaa matkia ympäristöään ja oppii vuorottelemaan. Lapselle kehittyy sisäinen kieli
- Hän ymmärtää eleiden, merkkien ja sanojen tarkoituksia ja oivaltaa tilanteiden ja asioiden välisiä yhteyksiä.
- Lapsi luokittelee, huomaa samanlaisuuden ja erilaisuuden sekä ymmärtää tavanomaisia toimintasarjoja.
- Lapsen leikki jäsentyy ja siihen sisältyy kuvittelua.

Kielen käyttötarkoitukset

- toiveiden ja tarpeiden ilmaiseminen (esim. nälkä, jano)
- toisten ihmisten toiminnan säätely (esim. pyytäminen, käskeminen)
- suhteiden luominen toisiin ihmisiin (esim. sopiminen leikin juonesta)
- oman itsen tutkiminen ja ymmärtäminen kielen avulla (esim. mielialat ja kehon tuntemukset)
- kuvittelu ja leikittely (esim. sadut, vitsit)
- tiedon hakeminen
- tietojen ja taitojen kertominen
- sosiaalisissa tilanteissa käytettävien fraasien hallitseminen

Kielen ja puheen kehityksen edellytykset

- Kielen oppiminen, puhuminen auttaa lasta sopeutumaan ihmisten ja esineiden maailmaan. Kieli antaa mahdollisuuden ymmärtää asioiden suhteita, monipuolistaa ihmisten välistä vuorovaikutusta ja antaa keinot tunteiden ja toiveiden ilmaisuun. "Lapsi oppii kielen tajutessaan, mitä sillä voi saavuttaa!" (M.A.K. Halliday).
- Kielen omaksuminen kestää useita vuosia ja edellyttää sekä lapsessa monenlaista kypsymistä että ympäristön antamaa mallia.
- Kielen myötä alkaa minän kehitys. Lapsi alkaa tiedostaa itsensä äidistä erilliseksi olennoiksi - oma tahto alkaa ohjata käyttäytymistä. Lapsi on yksilöllinen syntymästään asti: hänellä on minuus ja kyky sekä etsiä kontaktia että kyky olla vuorovaikutuksessa. Äidin/vanhempien kyky empatiaan ja vuorovaikutukseen on lapsen tasapainoisen psyykkisen kehityksen edellytys.

■ **Turvallisuus**

- Lapsi tarvitsee kokemuksia hellyydestä, rakkaudesta ja huolenpidosta. Turvallisuuden tunne syntyy, kun lapsi kokee, että hän voi luottaa vuorovaikutuksen toimivuuteen ja hänen tarpeisiinsa vastataan. Kun lapsi saa tuntea olevansa rakastettu, hänellä syntyy halu olla yhteydessä läheisiinsä ja ympäröivään maailmaan. Vuorovaikutuksessa ollessaan lapsi kokee mielihyvää, alkaa vaikuttaa ympäristöönsä ilmaisemalla itseään eri tavoin ja matkia sitä. Lapsi alkaa käyttää kieltä yhteydenpitovälineenä aikuisten (äiti, isä, mummo, hoitaja) antaman mallin mukaan.

■ **Aistihavainnot**

- Lapsi kuulee, näkee , haistaa, maistaa ja saa tuntoaistimuksia. Hermoston kypsymisen myötä nämä aistimukset tarkentuvat ja lapsi tutkii ympäristöään yhä aktiivisemmin. Aistitoimintojen kehittyminen luo pohjaa lapsen kielen ja ajattelun kehittymiselle. Aistit antavat aivoille tarvittavat virikkeet. Tutkiessaan ympäristöään lapsi saa mielikuvia, tallentaa niitä ja alkaa tajuta aistiensa kautta asioiden samanlaisuudet, eroavuudet sekä pystyy yhdistämään ne aiemmin kokemaansa

■ **Kuulo**

- Kuulo on puheen oppimisen kannalta tärkein aisti. Puheen malli pitää pystyä kuulemaan, jotta sitä voisi matkia. Lapsi oppii kuulonsa varassa erottamaan ja hahmottamaan itselleen aikaisemmin käsittämättömästä äänimerestä erot ja hahmot, joista sanat muodostuvat. Pienetkin kuuloaistin puutteet, esim. liimakorva, saattavat hidastaa ja vaikeuttaa lapsen kielen oppimista.

■ **Liike- ja lihastunto**

- Liike- ja lihastunnon kehittyessä lapsi alkaa kokeilla ja hallita puheelimistöään. Lapsi jokeltelee ja hänen itkuunsa tulee erilaisia sävyjä. Kuuloerottelukyvyn kehittyessä hän alkaa matkia niiden puhetta, joiden kanssa on läheisessä vuorovaikutuksessa.

■ **Ajattelu ja sisäinen kieli**

- Kielen kehittyminen kulkee rinnan ajattelun kehittymisen kanssa. Lapsella on kokemuksia, kykyä yhdistää uudet havainnot entisiin ja jäsentää aistimuksensa omiksi mielikuvikseen sekä muistaa ne. Ajallisesti sisäinen kieli kehittyy ennen varsinaista sanojen ymmärtämistä. Sisäinen kieli syntyy, kun lapsen aistihavainnot yhdentyvät mielikuviksi ja elämyksiksi. Lapsi tietää, mitkä esineet kuuluvat yhteen ja mihin niitä voi käyttää, vaikkei vielä osaisikaan niitä nimetä.

- **Kyky vastavuoroisuuteen**
- Terveellä lapsella on myötäsytynen tarve olla vuorovaikutuksessa. Ensimmäinen hymy äidin lähestyessä, itkun lopettaminen syliin otettaessa ja siihen mukautuminen ovat kontaktikyvyn alku. Lapsi puolestaan antaa tyytyväisyytensä aikuiselle palkkioksi hoidosta ja hellyydestä. Näin vuorovaikutus kasvaa ja kehittyy päivä päivältä saaden vähitellen myös kielellisiä muotoja.
- **Ymmärtäminen**
- Kun lapsi ymmärtää, että asioilla ja esineillä on nimi, hän alkaa nopeasti jäsentää ympäristöään. Tietyt sanat tulevat tutuiksi ja lapsi voi toimia jo sanojenkin ohjaamana. Ymmärtäminen edeltää yleensä puheen oppimista.
- Ympäristö voi lahjoittaa kehittyvälle lapselle rikkaan kielen antamalla riittävästi ja sopivanlaatuista "kielellistä ravintoa" kielen kehittymisen eri herkkyyskausina; vauva- ja leikki-iässä.

- **Yhteiskunnan normit**
- Yhteiskunta ohjailee monella tavoin lapsen kielen kehitystä.
- Äidinkieli määräytyy kotimaan ja vanhempien puhuman kielen mukaan.
- Viime aikoina esim. televisio, kerhotoiminnat, kunnallisen päivähoiton laajeneminen ja yhä useammat lapset tavoittava laadukas lastenkirjallisuus ovat tasoittaneet vanhempien koulutustasosta ja yhteiskunnallisesta asemasta seuranneita kielellisiä eroja.
- Maahanmuuttajalasten tilanne haasteellinen, koska äidinkielen oppimisen merkitystä ei aina tiedosteta maahanmuuttajaperheessä, vaan lapsen toivotaan oppivan valtakieltä mahdollisimman pian

■ Virikkeet ja mallit

- Lapsi tarvitsee mallin puhumiseen, mahdollisuuksia kokeilla ja tehdä havaintoja aisteillaan. Nykyaikana erityisesti näköaistiin suunnattujen virikkeiden ja ärsykkeiden määrä on suuri. Kuuntelemisen taito kokonaispersoonallisuuden kehittäjänä on erittäin tärkeä.
- Jo aivan pienille lapsille kirjat, tarinat ja lorut yhdistettynä rytmisiin leikkeihin ovat kielellisten häiriöiden ennaltaehkäisijöinä verrattomia. Lapsen ja aikuisen yhteinen kirjaan tutustuminen on hyvä yhdessäolon muoto.
- Lapsen sana- ja käsitevarasto karttuvat, hän voi tarkentaa ja varmistaa epävarmuuksiaan aikuisen tukemana. Aikuinen puolestaan oppii tuntemaan lapsensa ajattelua ja iloitsemaan hänen tiedonhalustaan ja kiinnostuksestaan. Yhteisistä lukuhetkistä nauttiva aikuinen on innostava opas lapselle kielen ja kirjallisuuden maailmaan.

Kulttuuriset tavat sosiaalistua kieleen

- Suomalainen lapsi omaksuu kieltä varhaisvaiheessa **yksilökeskeisesti** (child-centered language socialization).
- Vanhemmat muuttavat omaa puhettaan lapselle sopivammaksi.
- Vanhemmat verbalisoivat lapselle ympäristön asioita ja tapahtumia sekä keskusteluissa että lukemistilanteissa.
- Vanhemmat käyttävät paljon kysymyksiä, joihin he tietävät lapsen osaavan vastata.

- Monissa kulttuureissa lapsi oppii kielen **yhteisöllisesti** (context-centered language socialization).
- Aikuiset verbalisoivat lapselle vähemmän asioita.
- Vanhemmat mieluummin toistavat lauseita kuin muokkaavat puhettaan lapselle sopivammaksi.
- Aikuisten kysymykset ovat todellisia kysymyksiä, eivät itsestäänselvyyksiä
- Lapset oppivat kieltä myös seuraamalla toisia lapsia.

- Molemmilla tavoilla lopputulos on sama.
- *”Kolmivuotiaan lapsen seurassa ei voi enää puhua paha hänen äidistään, koska sen ikäinen lapsi osaa jo kertoa asian muille.”*
-somalialainen sananlasku
- Yhteisöllinen kielenkehitys edellyttää laajaa kieliyhteisöä, mitä monilla maahanmuuttajaperheillä ei ole, ja siksi jo äitiysneuvolasta alkaen olisi tärkeä antaa maahanmuuttajaperheille tietoa lapsen kielenkehityksen tavoista ja tukemisesta.
- Suomessa usein ihailaan puheliasta lasta, mutta joissakin kulttuureissa paljon puhuva lapsi ei olekaan hyvä tai tavoiteltava asia.

Lapsen puheen ja kielen kehityksen vaiheet

- Jokaisen lapsen kielellinen kehitys on yksilöllistä, ja erot kehityksessä voivat olla suuriakin. Lapset oppivat kuitenkin äidinkieltensä eri kulttuureissa tiettyjen samansuuntaisten kehityspolkujen mukaan.
- Myös kaksi- ja monikielisten lasten kielellinen kehitys noudattaa näitä polkuja, mutta kehitys voi edetä hieman hitaammin.
- **Vastasyntynyt – 3 kk**
- Jo aivan pienellä vauvalla on paljon kommunikaatiotaitoja, jotka edeltävät varsinaista puhetta. Aluksi lapsi ilmaisee itseään erilaistuneilla itkuilla (nälkä, kipu, epämukavuus). Hän lepertelee vokaaliäänteillä ja tuottaa satunnaisesti kielenkärkiäänteitä. Jo yhden kuukauden ikäinen matkii tarkasti aikuisen kasvoja. Hän avaa suun ja työntää kielen ulos hänelle puhuttaessa yrittäen matkia aikuisen puheliikkeitä.
- Äänen korkeuden ja voimakkuuden vaihtelut lisääntyvät. Vauva alkaa kujerrella vokaaleilla ja kurlaavilla äänillä. Vauva opettelee erottelemaan äänten voimakkuuksien, kestojen ja rytmien vaihteluja.

3-6 kk

- 3 kuukauden tienoilla alkaa jokelteluvaihe. Jokeltelun määrällä on todettu olevan yhteys myöhempään puheenkehitykseen.
- Ääntelyn eriytyminen lisääntyy. Vauva leikkii vokaaleilla, kujertelee, myhäilee ja vikisee.
- Vauva alkaa ilmaista mielihyvää. Hän hymyilee, ilmehtii, katsoo kohti ja liikuttelee käsiään. Lapsen ja hoitavan aikuisen keskinäinen ei-kielellinen vuorovaikutus tulee yhä tärkeämmäksi.

- 5 kuukauden aikoihin vauva alkaa käyttää ensimmäisiä tavuäänteitä (esim. ga, da). Vauva kääntyy aktiivisesti ääntä kohti ja tunnistaa äänen sävyjä. Kuudesta kuukaudesta eteenpäin jokeltelu kehittyy toistojokellukseksi (ma-ma, pa-pa, ta-ta, da-da).
- Vauva harjoittelee puhe-elintensä käyttöä ja erilaisia äänteitä. Hän alkaa matkia äänteitä ja intonaatioita, rytmejä, korkeuksia ja painotuksia. Vauva ja hoitajansa saattavat keskustella yhdessä pitkäänkin.
- Vähitellen ääntelyyn tulee mukaan suomen kielen sanoja muistuttavia tavusarjoja. Vauva tunnistaa tutut lorut ja laulut ja kuuntelee uusia sanoja tarkasti.
- Aina 6 kuukauden ikään saakka ääntely lisääntyy ja muuttuu vaihtelevammaksi.
- Vauva löytää useita uusia äänteitä ja leikittelee niillä. Hän lärpättelee, murisee ja huutaa, yrittää herättää huomiota ja tekee vaatimuksia. Into tai viihtymättömyys kuuluvat äänessä.

6-12 kk

- Jo 9 kuukauden ikäisenä vauva huomaa tarkasti äänteiden eroja, ja tämä kehitys tarkentuu aina 7-vuotiaaksi saakka.
- Jo alle 1 -vuotiaana vauva vastaa ääntelyllä tietoisesti henkilölle, ymmärtää esim. sanat "ei", "hei-hei" ja oman nimensä.
- Vauva ymmärtää yksinkertaisia kysymyksiä ja antaa kyllä-ei vastaukset pään liikkeillä.
- Vauva sanoo yleensä ensimmäisen sanansa ensimmäiseen ikävuoteen mennessä.
- Yksivuotias tuottaa noin 1- 6 sanaa, matkii esim. eläinten ja ajoneuvojen ääniä, suuntaa ääntelyään ja eleitään ympäristölle.
- Hän ymmärtää pääasian lähes kaikesta perheen arkikeskustelusta (ymmärtää noin 100 sanaa).
- Yksivuotias lapsi joteltelee paljon matkien aikuisen ilmauksia ja tuottaen sanahahmoja.

1,5 -vuotias



- 1,5 vuoden tienoilla lapsi alkaa yhdistellä 2 - 3 sanaa lauseiksi. Lauseissa sanat ovat usein perusmuodossa peräkkäin, päätteitä ja äännteitä puuttuu.
- Puheessa on vielä paljon mukana jokeltelua, joka kuulostaa aivan oikealta puheelta. Lapsi matkii lähes kaikki kuulemansa uudet sanat ja toistaa kuulemastaan lauseesta merkittävän tai viimeisen sanan. Matkiminen on kielenkehitykselle tärkeää, sillä näin lapsi työstää uusia sanoja käyttöönsä.
- Lapsi ei käytä yleensä vielä kysymyssanoja, vaan kysyy intonaatiolla.
- Lapsi nimeää, vastaa, vaatii, kutsuu, tervehtii, vastustaa, toistaa ja harjoittelee.
- Lähempänä kahta ikävuotta hän saattaa osata kysyä myös mikä- ja mitä kysymyksiä.
- Ensimmäisen ikävuoden loppupuolella passiivinen sanavarasto kasvaa (n. 200 sanaa) ja puheen ymmärtämiskyky kasvaa nopeasti.
- Tämä lapsen sisäisen kielen kasvu näkyy siinä, miten lapsi ohjailee ja kehittää leikkejään.

2-vuotias

- Kahden ikävuoden jälkeen lapsen sanavarasto kasvaa huimasti, uusia sanoja ilmaantuu päivittäin.
- Sanavaraston karttumisessa tässä iässä on kuitenkin suuria vaihteluja.
- Hieman yli 2-vuotias lapsi käyttää yleensä jo pieniä lauseita ja pystyy ilmaisemaan puheellaan tekemisiään.
- Kielen kehittyessä lapsi oppii käyttämään eri sanaluokkia, taivutusmuotoja, kysymysmuotoja ja kieltolauseita. Aluksi hän taivuttaa sanoja "oman kielioppinsa" mukaan.
- Hän käyttää edelleen omia sanoja, eikä hallitse kaikkia äännteitä. Valtaosa puheesta on kuitenkin ymmärrettävää.

- Lapsi pystyy myös kertomaan menneistä ja tulevista asioista.
- Lapsi käyttää yleensä 2-vuotiaana itsestään vielä nimeä, mutta oppii ennen kolmea ikävuotta myös minä-pronominin.
- Lapsella alkaa kyselykausi, hän kyselee paljon mikä- ja mitä-kysymyksiä.
- Hän leikittelee äänneillä ja sanoilla.
- Puheellaan lapsi ilmaisee tunteuksiaan, toiveitaan ja tarpeitaan.
- Ennen kolmea ikävuotta lapsi alkaa tuntea käsitteet suuri ja pieni, ja joitain päävärejä.
- Puheen ymmärtäminen kehittyy yhdessä tuottopuolen kanssa ja 2-3 -vuotias ymmärtää helposti lyhyitä kehotuksia ja ohjeita, varsinkin, jos niissä on eleet, ilmeet ja tilannevihjeet mukana.

3-vuotias

- Kolmevuotiaan lapsen käyttämä sanavarasto on laaja (n. 1000 sanaa) ja sanat ovat helposti tunnistettavia.
- Lauseet ovat hyvin rakennettuja ja kieliopillisesti pääsääntöisesti oikein. Lauseet pitenevät niin, että hän pystyy ilmaisemaan useampia asioita samassa lauseessa.
- Lapsi osaa etunimensä ja tietää sukupuolensa.
- Hän oppii käyttämään erilaisia pronomineja, paikanmääreitä, uusia verbejä ja vertailumuotoja.
- Lapsi puhuu paljon itsekseen leikkiessään. Aikuisten seurassa hän ottaa osaa yksinkertaiseen keskusteluun.
- Lähempänä neljän vuoden ikää lapsi kyselee paljon missä-, kuka- ja miksi-kysymyksiä.
- Tutut lorut ja laulujen sanat jäävät lapselle mieleen ja lapsi jaksaa kuunnella pieniä tarinoita.

4-vuotias



- Neljävuotias lapsi ymmärtää arkipuhetta vaivattomasti ja saa selkoa vaikeistakin asioista, jos lauserakenteet ovat tarpeeksi yksinkertaisia.
- Pitkät, kieliopillisesti mutkikkaat lauseet, joissa on useita viittaussuhteita saattavat tuottaa vielä ongelmia.
- Lapsi ymmärtää määränkäsitteitä (yksi, monta, yhtä monta, ei yhtään), suuntakäsitteitä (ylös, alas, eteen, taakse, ulos, sisään) ja vertailua (samanlainen-erilainen).
- Lapsi oppii asioita kuuntelemalla ja huomaa puheen sosiaalisen merkityksen esim. kaverin kanssa leikkiessään.

- Neljävuotiaana lapsi on oppinut kielen perustan.
- Hänen sanavarastonsa (n. 1500 sanaa) riittää päivittäisissä tilanteissa selviytymiseen. Hän keksii kuitenkin vielä omiakin sanoja ja käyttää oppimiaan sanoja eri merkityksessä kuin aikuinen.
- Sanojen taivutukset onnistuvat.
- Neljävuotias on kova puhumaan ja hän selostaa tapahtuneita asioita; voi sanoa, että suu käy lakkaamatta. Lapsi kyselee jatkuvasti miksi-, kuinka-, milloin-kysymyksiä. Aina hän ei edes halua saada uutta tietoa, hän vain haluaa keskustella aikuisen kanssa.
- Neljän vanhana lapsi tuntee päävärejä ja osaa luetella muutamia numeroita.
- Hän pystyy toistamaan 3-4 peräkkäistä sanaa mallin mukaan.
- Tästä ikävaiheesta eteenpäin kielenkehitys on opittujen taitojen hienosäätöä ja vakiinnuttamista sekä lukemisen ja kirjoittamisen valmiuksien oppimista.

5-vuotias

- Viisivuotias osaa jo kuunnella keskustelukumppaniaan. Usein keskustelu on vielä itsekeskeistä ja lapsi vain antaa toiselle välillä puheenvuoron jatkaakseen taas omaa juttuaan.
- Viisivuotias hallitsee n.1400-2300 sanaa. Hän pystyy ilmaisemaan suurinpiirtein kaiken, minkä haluaa saada sanotuksi.
- Lapsi ilmoittaa ikänsä ja tavallisesti myös tietää, mihin vuodenaikaan on syntynyt.
- Taivutuksissa jotkut yksittäiset muotoseikat, kuten monikon partitiivi (helmejä/helmiä) ja monikon genetiivi (lapsejen/lapsien) saattaa tuottaa ongelmia.
- Äänteiden hallinta on usein vielä puutteellista (r, s, d ja l).
- Kielellinen tietoisuus alkaa herätä

6-vuotias



- Kuusivuotiaan puheelle ominaista on kielellä leikkiminen.
- Hän kokeilee erilaisilla ilmaisuilla, mihin kaikkeen kieltä voi käyttää. Hän loruilee ja keksii sointuvia riimejä. Tämä on lapsen kielellisen tietoisuuden kehittymistä. Hän tulee tietoiseksi sanojen äänneistä ja saa näin valmiuksia lukemaan oppimiseen.
- Kuusivuotiaan sanavarasto on n. 1600-2500 sanaa. Tämän ikäinen hallitsee peruskäsitteiden lisäksi myös vaikeampia käsitteitä (esim. kokonainen, keskimäinen).
- Hän osaa luetella vuodenajat ja aikakäsitteet alkavat täsmentyä (eilen, tänään, huomenna, ylihuomenna).
- Kuusivuotias keskustelee ja myös kuuntelee mielellään. Hän rakastaa satuja, joissa on kunnan juoni, sekä tarinoita, jotka kertovat hänen itsensä ikäisistä lapsista.

LAPSEN PUHEEN JA KIELEN KEHITYS MAAHANMUUTTAJAPERHEESSÄ

- Äidinkieli on lapsen tärkein kieli. Se on tunteen ja ajattelun kieli. Äidinkieli on lapsen ja vanhempien yhteinen kieli. Se on myös tie omaan kulttuuriin ja historiaan.
- Yleensä monikielisten perheiden lapset oppivat ensin äidinkielen ja sitten suomen kielen. Vanhempien pitäisi aina puhua lapselle omaa äidinkieltään.

- Kun äidinkielen rakenteet ovat hyvin hallussa, on helppoa oppia toisen kielen rakenteita eli kielioppia.
- Kun äidinkielen sana- ja käsitevarasto on hyvä, on helppoa oppia toisen kielen sanastoa ja käsitteitä.
- Kun osaa käyttää omaa äidinkieltään kertomiseen, kuvailuun ja keskusteluun, on helppoa oppia samoja asioita toisella kielellä.

- On tärkeää, että äidinkielen kehitystä tuetaan kotona voimakkaasti. Muuten on mahdollista, että lapsen äidinkieli jää suomen kieltä heikommaksi.
- Heikko äidinkielen taito vaikeuttaa uuden kielen oppimista.

Tauko



Lapsen puheen ja kielen kehityksessä esiintyviä pulmia

- Kaksi- tai monikielisyys saattaa hidastaa lapsen kielenkehitystä jonkin verran.
- Viivästymiseen voi olla muitakin syitä kuten kokonaiskehityksen viive tai kuulovamma, jotka on hyvä selvittää.
- Kun lapsi kasvaa ja saa tukea kielenkehitykseen, hänen kielelliset taitonsa usein paranevat, ja hän saavuttaa ikätasoa. Joskus lapsella voi viivästymisen lisäksi olla erityinen vaikeus oppia ymmärtämään puhetta ja puhumaan.
- Tällaista vaikeutta kutsutaan kielelliseksi erityisvaikeudeksi (käytössä myös termi dysfasia). Muuten tällaiset lapset ovat taidoiltaan ja älyltään normaalisti kehittyneitä.

- Kielitieteessä jaotellaan kieli neljään osa-alueeseen: pragmatiikka, syntaksi, morfologia ja fonologia.
- Pragmatiikka selittää kielen käyttötehtäviä.
- Syntaksi tarkoittaa kielen lauserakennetta, kielioppia.
- Morfologia liittyy sanoihin ja taivutuspäätteisiin.
- Fonologia on kielen äännejärjestelmä.
- Viivästynyt tai poikkeava puheen- ja kielenkehitys voi vaikuttaa mihin tahansa kielen osa-alueeseen.
- Viivästynyt puheen- ja kielenkehitys: lapsen odotetaan saavuttavan ikätoverinsa noin kouluikään mennessä
- Poikkeava puheen- ja kielenkehitys: pulmat yleensä lievenevät kouluikään mennessä, mutta saattavat aiheuttaa oppimisvaikeuksia

Lapsen puheen ja kielen kehityksessä esiintyviä pulmia

- Jokainen lapsi oppii kielen omaan tahtiinsa. Kielen oppimisessa on kuitenkin tiettyjä yleisiä piirteitä. Siksi on mahdollista huomata jo varhaisessa iässä, kehittyvätkö puhe ja kieli odotetulla tavalla.
- Seuraavat kysymykset liittyvät **1v6kk - 1v8kk** ikäisen lapsen kielen ja puheen kehityksen arviointiin kotona tai päiväkodissa. Puheterapeutin ohjanta on tarpeen, jos kielteisiä vastauksia on 2 tai enemmän.
- **Vuorovaikutus ja tarkkaavaisuus**
- Reagoiko lapsi siihen, jos joku puhuu hänen takanaan hiljaisella äänellä?
- Onko lapsi kiinnostunut, kun kerrot hänelle jotain?
- Leikkiikö hän mielellään kanssasi esimerkiksi "kukkuu" -leikkiä?
- Pystyykö lapsi keskittymään johonkin toimintaan muutaman minuutin ajan?
- **Eleet ja toiminta**
- Osaako lapsi osoittaa nimettyä asiaa?
- Yrittääkö hän kommunikoida eleillä tai ilmeillä?
- Leikkiikö lapsi kuvitteellista leikkiä (esim. autoilla, nukeilla tai nalleilla)

▪ **Ymmärtäminen**

- Reagoiko lapsi kieltoon "EI" ja lopettaa kielletyn puuhan?
- Jos kysyt "Missä on pallo?", löytääkö lapsi sen muiden tavaroiden joukosta?
- Noutaako lapsi tutun esineen toisesta huoneesta, jos pyydät häntä tekemään niin?

▪ **Ilmaisu**

- Toistaako lapsi mielellään kuulemiaan sanoja?
- Oppiiko lapsi jatkuvasti uusia sanoja?
- Käyttääkö hän puhetta ilmaistakseen sen, mitä tarvitsee tai haluaa

Lapsen puheen ja kielen kehityksessä esiintyviä pulmia

- Seuraavat kysymykset sopivat **2v6kk** ikäisen lapsen kielen ja puheen kehityksen arviointiin kotona tai päiväkodissa. Puheterapeutin ohjanta on tarpeen, jos kielteisiä vastauksia on 2 tai enemmän.
- **Vuorovaikutus ja tarkkaavaisuus**
- Reagoiko lapsi, jos joku puhuu hänen takanaan hiljaisella äänellä?
- Jaksaaako lapsi kuunnella, kun hänelle luetaan tarinaa tai kerrotaan kirjan kuvista ?
- **Toiminnat**
- Leikkiikö lapsi mielellään muiden lasten kanssa?
- Leikkiikö lapsi mielikuvitusleikkejä (esim. syöttää tai kylvettää nukkea, leikkii lääkäriä, korjaa tai tankkaa autoa)?

■ Ymmärtäminen

- Osaako lapsi hakea pyydetyn esineen ilman vihjeitä (esim. osoittaminen)?
- Pystyykö lapsi toimimaan kaksiosaisen ohjeen mukaisesti esimerkiksi "Riisu vaatteet ja vie ne kylppäriin" ?

■ Ilmaisuu

- Kertooko ja kyseleekö lapsi asioita mielellään?
- Käyttääkö lapsi enemmän sanoja kuin eleitä ilmaistessaan itseään?
- Oppiiko lapsi jatkuvasti uusia sanoja?
- Ymmärtävätkö vieraat aikuiset lapsen puhetta?
- Onko lapsi alkanut yhdistää sanoja pikku lauseiksi?
- Osaako lapsi kertoa ymmärrettävästi jostakin tapahtuneesta asiasta?
- Puhuuko lapsi suhteellisen sujuvasti, toistoja ja taukoja ei ole paljon?

Lapsen puheen ja kielen kehityksessä esiintyviä pulmia

- Seuraavat kysymyksen liittyvät **4v6kk** ikäisen lapsen kielen ja puheen kehityksen arviointiin kotona tai päiväkodissa. Puheterapeutin ohjanta on tarpeen, jos kielteisiä vastauksia on 2 tai enemmän.
- **Vuorovaikutus ja tarkkaavaisuus**
 - Reagoiko lapsi, jos joku puhuu hänen takanaan hiljaisella äänellä ?
 - Kuunteleeko lapsi ja osallistuuko hän aktiivisesti keskusteluun, kun kerrot hänelle tarinaa tai jotain tapahtunutta asiaa ?
 - Osallistuuko lapsi lyhyeen keskusteluun niin, että hän pysyy aiheessa?
- **Ymmärtäminen**
 - Ymmärtääkö lapsi kaiken, mitä hänelle puhut?
 - Ymmärtääkö lapsi ajan ja paikan käsitteitä?
 - Ymmärtääkö lapsi, että esineet ja asiat kuuluvat erilaisiin ryhmiin (esim. eläimet, lelut)

■ **Ilmaisu**

- Ymmärtävätkö vieraat lapsen puhetta ?
- Osaako lapsi sanoa kaikki äänteet oikein?
- Puhuuko lapsi sujuvasti (puheessa ei ole paljon toistoja tai epäröintejä)?
- Käyttääkö lapsi minä-sanaa ja muita pronomineja?
- Osaako lapsi jo kertoa useamman asian samassa lauseessa?
- Käyttääkö lapsi puheessaan sanoja, joilla ilmaistaan aikaa ja paikkaa?
- Leikitteleekö lapsi sanoilla (esimerkiksi riimittelee)?

Kaksi- ja monikielisen sekä maahanmuuttajataustaisen lapsen puheen- ja kielenkehityksen pulmia

- Tärkeää on muistaa, että normaalisti kieltä oppivalle lapsella monikielisyys on positiivinen asia ja vaikuttaa myönteisesti lapsen kaikkeen kehitykseen.
- Lapselle, jonka kielellisen toimintakyvyn kehittymistä haittaa neurologinen erityisvaikeus tai laaja-alainen kehityshäiriö, monikielinen kasvuympäristö on yleensä lisähaaste.
- Kahden tai useamman kielen samanaikainen oppiminen saattaa hidastaa puheen- ja kielen kehitystä, ja usein on vaikea erottaa onko kysymyksessä kielen kehityksen erityisvaikeus vai normaali mutta tavallista hitaampi puheen- ja kielenkehitys.
- Testit ovat kulttuurisidonnaisia myös ei-kielellisellä puolella, jonka vuoksi harjaantumattomuuden erottaminen erityisvaikeudesta on tärkeää.

- Monikielisyys ei koskaan aiheuta kielihäiriötä eikä toisaalta lapsen jonkin kielen poistaminen paranna kielihäiriötä!
- Kielihäiriö ilmenee kaikissa lapsen kielissä.
- Jos lapsi hallitsee äidinkieltään tavanomaiseen tapaan, hän ei ole kielihäiriöinen vaikka omaksuisi suomea hitaasti.

- Kun **vanhemmilla on eri äidinkieli**, on lapsella hyvät edellytykset kaksikielisyyteen (toinen vanhempi puhuu valtakieltä, toinen vähemmistökieltä jo heti lapsen syntymästä)
- Toisinaan perheen vähemmistökieltä edustavalla vanhemmalla ei ole mahdollisuutta olla ajallisesti tai määrällisesti riittävässä vuorovaikutuksessa lapsen kanssa

Monikielisyys maahanmuuttajaperheessä

- Lapselle uuteen kotimaahan saapuminen on aina suuri elämänmuutos, ja erityisen suuri se on silloin kun hänen kieltään ei ymmärretä
- Lapsen kehitys saattaa taantua väliaikaisesti, hän saattaa eristäytyä muista ja käyttäytyä joko aggressiivisesti tai passiivisesti.
- Myös vanhempien sopeutuminen vie aikaa ja alkuhuuman laantuessa he kohtaavat uuden kotimaan realiteetit ja erilaiset vaikeudetkin
- Lapsi on alkanut usein tällöin jo sopeutua ja on valmis aloittamaan tutustumisensa uuteen kotimaahan
- Mikäli vanhempien voimavarat eivät riitä lapsen tukemiseen, on mm. päivähoiton ja koulun henkilöstö siinä avainasemassa
- Olisi tärkeää, että kotona lapselle puhutaan äidinkieltä
- Lapsi oppii suomen kielen päivähoitossa ja viimeistään koulussa
- toisinaan vanhemmilla huoli siitä, ettei lapsi opi suomen kieltä ja siksi he puhuvat lapselle kotonakin suomea – usein puutteellisella kielitaidolla

- Aikuiselta vaaditaan eläytymiskykyä, välittämistä ja perustietoa vieraasta kulttuurista, jotta hän voisi luoda kontaktin vieraskieliseen lapseen.
- Kielen oppiminen on sidoksissa lapsen kokemusmaailmaan ja kulttuuriin. Kun suunnitellaan maahanmuuttajalapsen hoitoa, varhaiskasvatusta ja opetusta, on tärkeää tiedostaa ja pyrkiä tunnistamaan lapsen kokemusmaailmaa.
- Uuteen kulttuuriympäristöön sopeutuminen voi olla hyvin vaikeaa, ja johtaa eristäytymiseen.
- Toisinaan taas maahanmuuttaja voi ylisopeutua ja unohtaa taustansa, mikä hankaloittaa lapsen identiteetin kehitystä.
- Äidinkieli on perusta myös muiden kielten omaksumiselle.
- Mikäli perheessä ei puhuta lapselle tämän äidinkieltä, myös vieraan kielen (siis käytännössä suomen) oppiminen vaikeutuu.
- Päiväkodissa ja koulussa on tärkeää tukea myös maahanmuuttajalapsen identiteetin kehitystä.
- Esim. lapsen kotimaasta kertovat laulut, leikit tarinat ja esineet tutustuttavat hänen kotimaahansa ja lapsi kokee, että hänen kulttuuristaan ollaan kiinnostuneita ja sitä arvostetaan.



- Äidinkieli on ratkaisevan tärkeä lapsen myönteisen identiteetin kehittämisessä.
- Äidinkieli on tunnekieli ja sen välityksellä muodostuu lapsen ja vanhemman välinen tunneside, joka on pohjana myös lapsen muille ihmissuhteille.
- Lapsen tulisi saada mahdollisimman paljon tukea äidinkielelleen varhaislapsuudessa.
- Vähemmistökieliset päiväkodit ja alkuopetus omalla äidinkielellä.
- Käytännössä kompromissit: päivähoidossa henkilökuntaan pyritty saamaan lapsen kieltä osaavia ja samaan ryhmään yhdistetään samaa kieltä puhuvia lapsia.
- Kouluikäisille kotikielen opetus koulussa.
- Toisen tai kolmannen polven maahanmuuttajat ovat korostaneet valtakielen opetuksen merkitystä.
- Uuden kielen omaksuminen vieraassa ympäristössä saattaa myös lisätä lasten taakkaa asioiden hoitamisesta.
- Toisaalta kahden tai useamman kulttuurin edustajalla on interkulttuurista kompetenssia, jota yksikulttuuriset henkilöt joutuvat opettelemaan.

Mielenkiintoista uutta välipalaksi:

- Monikielisen lapsen hitaampi kielellinen kehitys saattaa olla virheoletus.
- On saatu tutkimustuloksia, joiden mukaan tyypillisesti kehittyvä monikielinen lapsi saavuttaa ikäodotuksen kielissä usein jo 3 ikävuoteen mennessä, jos tarjonta molemmilla kielillä on päivittäistä ja runsasta (foniatri Marja Asikainen).
- Kielellisen erityisvaikeuden diagnosoinnissa -2 hajontaa alle keskitason jäävää suoriutumista testeissä on pidetty osoituksena erityisvaikeudesta.
- Nykyisin jo $-1,25$ hajontaa keskitasosta jäävän suoriutumisen on todettu korreloivan selvään haittaan arjessa selviytymiseen.

Lapsen puheen ja kielen kehityksen tukeminen sekä kielihäiriöisen lapsen kuntoutus

- Myös monikielisten lasten kohdalla puheterapian tavoitteena on ennaltaehkäistä, tutkia ja kuntouttaa.
- Monikieliset lapset tulevat tutkimuksiin yleensä yksikielisiä jonkin verran vanhempina.
- WHO:n alkuperäisiä kriteereitä käytettäessä kielellisen erityisvaikeuden yleisyydeksi on todettu noin 7 prosenttia lapsista.
- Monikielisen kodin on todettu lisäävän SLI (Specific Language Impairment eli kielellinen erityisvaikeus) –riskiä ja vaikeusastetta.
- Yhteistyö neuvolan ja päivähoidon kanssa.
- Lapsen puhe ja kieli kehittyvät luonnollisessa vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa ja myös kielellisten pulmien kuntoutus nivoutuu osaksi lapsen arkea.

- Kettu-testi
- Tutkimukset perusterveydenhuollon puheterapeutin vastaanotolla .
- Tarvittaessa tulkki mukana.
- Tarvittaessa jatkotutkimukset erikoissairaanhoidossa.
- Suomessa kielihäiriödiagnostiikka perustuu WHO:n kansainvälisiin tautiluokituskriteereihin (ICD 10).
- Monikulttuurista lasta tutkittaessa on hyvä tiedostaa, että länsimainen käsitys lapsen kielen- ja puheenkehityksestä, kasvatuksesta ja sosialisatiosta perheeseen ja yhteiskuntaan on yksi käsitys lukuisten muiden joukossa.
- Lasta tutkivien ja arvioivien henkilöiden on syytä tiedostaa, miten moniin kommunikaatioon ja vuorovaikutukseen liittyviin asioihin kulttuuri vaikuttaa.

Monikielisessä ympäristössä kasvaneen lapsen tutkiminen

- **Onko näönvarainen päättely iänmukaista?**
- onko taustalla kielellinen erityisvaikeus vai laaja-alainen kehityshäiriö
- Vertaa toimintakulttuuri, tottumukset ja harjaantuneisuus
- Vertaa myös kielellisen erityisvaikeuden mahdollinen heijastuminen näönvaraisen päättelyn kehittymiseen erityisesti kouluiässä
- **Millainen on kielellinen toimintakyky?**
- Onko ilmaisuissa todettavissa tyypillisiä kielelliseen erityisvaikeuteen viittaavia piirteitä?
- Auttavatko eleiden, ilmeiden, osoittamisen, kuvien tai viittomien käyttö lasta?
- Edellyttääkö uusien sanojen, käsitteiden ja nimekkeiden oppiminen selvästi keskimääräistä enemmän toistoja?
- Millainen on arjessa harvemmin toistuvan sanaston hallinta ikään nähden?
- Onko epäsanonjen toistossa vaikeutta?
- **Tarvitseeko vähintään 5 vuotta Suomessa asunut lapsen vanhempi edelleen tulkkia?**

Monikielisten lasten tutkiminen puheterapeutin vastaanotolla

- Uuden perheen ja lapsen kohtaaminen yksilöllisesti stereotyyppisiä asenteita välttäen.
- Huolellinen anamnestisten tietojen kerääminen (useissa kunnissa on valmiit lomakkeet maahanmuuttajaperheille).
- Vanhemmille on hyvä selittää heti alussa puheterapian sisältöä, tavoitteita ja menetelmiäkin.
- Kollegaani Leena Lindholmia siteeraten: ”Kaikkien vanhempien silmissä lattialla autolla leikkivä täti ei välttämättä herätä luottamusta....”
- Tutkimuksessa tulee huomioida kaikki lapsen osaamat kielet (vanhempien, päivähoidon tai koulun omakielisten työntekijöiden haastattelu).
- Sanavarastoa arvioitaessa hyvä huomioida, että kaikissa kielissä ei ole sanoja vaikkapa kiukaalle tai lumiukolle ja lapsi osaa erilaisia sanoja eri kielillä oppimisympäristöstä riippuen.

- Artikulaatiotaitoja ja fonologista kehitystä voi arvioida suoraa lapsen äidinkielestäkin (nauhoitus, jossa lapsi ja omakielinen aikuinen nimeävät kuvia).
- Kielioppirakenteiden arviointiin voi käyttää välillisiä ja suoria menetelmiä.
- Salameh (2003) toteaa, että maahanmuuttajalapset alkavat hallita valtakielen kompleksisia kieliopillisia rakenteita (esim. erilaisten lauseiden sanajärjestystä) oltuaan säännöllisesti kaksi vuotta päivähoidossa.
- Aika on pidempi, mikäli lapsella on kielellistä vaikeutta.
- Aiemmin monikielisen lapsen kielten sekoittuminen tulkittiin merkiksi ongelmista; nykytutkimuksen valossa tilanne vaikuttaisi olevan päinvastainen.
- Kielihäiriöiselle lapselle kielestä toiseen vaihtaminen tai koodinvaihto on vaikeaa.

Lääkärin näkökulmaa....

LT, foniatri Marja Asikainen (Puheterapeutti-lehti 3/2010)

- Kielellisen toimintakyvyn kehittyminen on yhteydessä paitsi lapsen yksilölliseen oppimiskykyyn, myös kielellisen tarjonnan laajuuteen ja runsauteen kullakin kielellä
- Ongelmia epäiltäessä on aina selvitettävä kielikohtaisen tarjonnan todellinen kesto, määrä ja laatu
- länmukaisen kielellisen toimintakyvyn toteamiseksi ei välttämättä riitä vanhempien oma arvio, koska varsinkin ei-länsimaisen kulttuurin parista Suomeen muuttavilla voi olla länsimaalaisista käsityksistä poikkeavia oletuksia siitä, minkälaista on lapsen normaali kehittyminen
- Yksikielinenkin kielihäiriöinen lapsi tarvitsee yleensä huomattavasti keskivertoa enemmän toistoja mm. uusien sanojen, käsitteiden ja nimikkeiden oppimiseksi
- Monikielisessä ympäristössä kasvavan lapsen kielellinen tarjonta jakautuu useamman kielen kesken, joten kutakin ympäristön käyttämää kieltä kohden tarjonta voi olla kielihäiriöisen lapsen toistotarpeeseen nähden huomattavankin riittämätöntä

Lääkärin näkökulmaa LT, foniatri Marja Asikainen

- Sanojen runsas toistaminen arjessa on tarpeellista, mutta ns. arkikielen luonnollinen tiheä toistuminen voi olla myös ongelmia piilottava tekijä.
- Erot kielikohtaisen vuorovaikutuksen määrässä voinevat vaikuttaa myös siten, että lapsen pääkielellä arkikielen hallinta kehittyy, mutta lapsen toissijaista kieltä käytettäessä kielelliseen erityisvaikeuteen viittaavat löydökset ovat helpommin havaittavissa.
- Tämän vuoksi esim. sanavarastoa tutkittaessa on tärkeä huomioida myös arkisanaston ulkopuolelle jäävän harvinaisemman sanaston hallintaa sekä kykyä oppia uusia sanoja.
- Myös puutteellinen kyky toistaa epä sanoja voi viitata kielihäiriöön.

- Mikäli vaikea-asteiset ongelmat, lapsi lähetetään jopa ensimmäisen tutkimuskäynnin jälkeen tarvittaviin jatkotutkimuksiin.
- Usein kuitenkin arvion jälkeen mietitään tukitoimia lapsen lähiympäristön kanssa ja toteutetaan mahdollisesti myös puheterapiajakso.
- Seurantatutkimus noin puolen vuoden kuluttua.
- Puheterapian toteutus: perusterveydenhuolto, erikoissairaanhoidon maksusitoumus, kunnan maksusitoumus, Kelan maksupäätös (vakuutusyhtiöt, perheet kustantavat itse).
- Kuntoutussuunnitelma
- Usein keskitytään sanaston ja rakenteiden kehittymisen tukemiseen.
- Tiivis yhteistyö perheen, päivähoidon / koulun ja lapsen muun lähiympäristön kanssa (laksut, hojksit, vasut).

- Yhteisöllinen kuntoutus
- Startti – Matka - Pysäkki ®



Lapsen puheen- ja kielenkehityksen tukeminen (sekä normaalisti että poikkeavasti kehittyvät lapset ja maahanmuuttajalapset)

- **Alle 1-vuotias**
- Lapsen on hyvä olla lähellä ja sylissä. Ilmaise iloitsevasi lapsesta ilmein, elein, äänensävyin ja kosketuksin. Koko olemuksellaan lapselle läsnä oleva aikuinen saa palkinnoksi lapsen aidon ja puhtaan kiintymyksen.
- Juttele lapselle paljon ja katso häntä samalla silmiin. Kun hoidat lasta (esim. kylvetät tai puet vaatteita) kerro samalla mitä teet. Nimeä ympäristön esineitä, asioita ja ihmisiä.
- Kun lapsi on kiinnostunut ympäristön ihmisistä ja tavaroista, kerro lapselle mitä ne ovat. Tällä tavalla lapsi oppii ensin ymmärtämään uusia sanoja ja vähän myöhemmin myös itse sanomaan niitä.

Leikkejä

- Kukkuu –piiloleikki
- Kutittelu- ja taputteluleikit
- Lorut ja laulut tekevät äidinkielen rytmin tutuksi.
- Ota – anna –leikki

Leluja:

- Kodin tavaroita, esim. kattilankansia, puukauhoja, muoviasiastioita.
- Helistin, pallo, palikat, muotolaatikko

1 – 3 -vuotias

- Lapsen sanavarasto kasvaa, kun huomaat lapsen sanat ja puheyrietykset ja vastaat niihin. Esim. lapsi sanoo ”Kii-a” (kirja) ja äiti vastaa ”Joo-o, kohta luetaan uutta kirjaa. Äiti ripustaa ensin pyykit.”
- Kun teet kotitöitä tai olet ulkona lapsen kanssa, kerro samalla mitä teet tai mitä lapsi tekee. Kysele lapselta tuttuja asioita esim. ”Missä auto on?” tai ”Haluatko banaania vai omenaa?”

- Katsele lapsen kanssa kuvakirjoja ja kerro kuvista. Usein lapsi itse osoittaa sormella mielenkiintoista kohtaa. Lapsi oppii parhaiten sanoja asioista, jotka kiinnostavat häntä.

Leluja ja leikkejä:

- helpot palapelit, Duplot
- koti- ja autoleikkitarvikkeita
- kuvakirjoja
- ulkoleikkitarvikkeita
- lorut ja laulut yhdessä lapsen kanssa

Ymmärtämistä kehittävät leikit

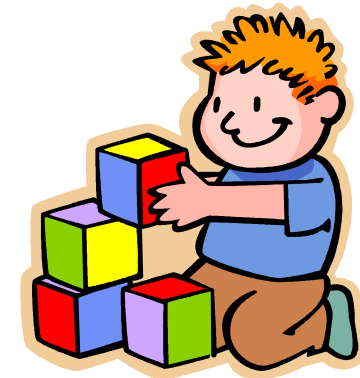
- Lapsen tulee saada kuulla lähiympäristöön ja erilaisiin toimintoihin liittyvää puhetta. Lapsen tulee myös saada keskustella vastavuoroisesti aikuisen kanssa. Lapsen kysymyksiin vastaaminen ja puheen ja toiminnan yhteys ovat kehittävät puheen ymmärtämisen taitoja.
- Ilmeet, eleet, osoittaminen sekä tarvittaessa kuvat ja tukiviittomat auttavat lasta ymmärtämään paremmin kun kieltä on vielä vähän.

- Anna lapselle pieniä tehtäviä ("Hae kirja hyllystä." , " Vie paperi roskiin."). Lapsi nauttii kun huomaa osaavansa ja saa kiitosta aikuiselta.
- Kysele lapselta asioista, jotka kiinnostavat häntä sillä hetkellä ("Missä unikaverisi on?", "Mikä tämä on?").
- Taitojen lisääntyessä voi jo kokeilla Kapteeni käskee – tyyppisiä leikkejä. Käsinnuket ja muut hahmot voivat olla apuna (esim. "Hämähäkkimies käskee: taputa käsilläsi, mene kyykkyyn, näytä poski, mene tuolin taakse...).
- Havaintojen jäsentäminen ja luokittelu harjaantuu lelujen ja kuvien avulla: "Nukke haluaa kaikki punaiset autot, etsi ne sille!", "Junaan laitetaan vain sinisiä vaunuja, laita ne kiinni veturiin!", "Etsitään kuvista kaikki syötävät asiat!".

- Erilaisten äänten kuuntelu ja vertailu (kova ääni / hiljainen ääni, ääniparien etsiminen).
- Lapsi makaa maassa vatsallaan ja toinen, aluksi aikuinen, silittää häntä ensin hiuksista ja etenee rauhallisesti ja hellästi silittellen kaikki kehon osat. Silitykseen liitetään kysymys: ”Arvaa, mitä silitin?”. Oman kehon osat tulevat tutuksi, niiden nimet opitaan ja kehon hahmotuskin varmistuu.
- Aikuinen kertoo ja kuvailee lapselle arjen tekemisiään, kun lapsi on mukana. Lapsi oppii esineiden ja tekemisten toiminnallisen yhteyden ja sanavarasto laajenee.
- Oikeilla esineillä tai kuvilla voidaan etsiä yhteenkuuluvia asioita (kenkä-jalka, pupu-porkkana).
- Kuvakirjat, pienet sadut ja tarinat, jotka liittyvät lapsen kokemusmaailmaan.

Sana- ja käsitevaraston laajentaminen

- Kehonosat, aistit, terveyteen liittyvät asiat ("Mihin sattuu?", "Kuka tuolta tulee?", "Kuuntele kun koira haukkuu!"). Puheen tulee liittyä tilanteeseen ja lapsen kokemusmaailmaan.
- Tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen ("Kyllä olen iloinen, kun menemme yhdessä pulkkamäkeen!", "Mummo on surullinen, kun pappa kuoli.", "Äiti rakastaa sinua.")
- Sukulaiset, muut lapsen lähiympäristön ihmiset, ammatit, tervehtiminen, kiittäminen.
- Pukeutuminen, peseytyminen, syöminen ja ruoka tulevat lapselle tutuiksi aikuisen puheen ja oman kokemuksen kautta.
- Koti, päiväkotit, huoneet, huonekalut, siivous ja muut arjen työt jäsentyvät lapselle kun hän puuhaa yhdessä aikuisen kanssa.



- Erilaiset materiaalit, ajan kuluminen, lähiympäristö, kulkuvälineet, luonto, esteettiset elämykset,....

Loruilemaan....

- Pane sormet juttelemaan. Koskettele lorun tahdissa toisen sormia omalla vastaavalla sormella. Aloita peukaloilla. Muista käyttää eläytyvää ääntä.
 - *Mennään maata, mennään maata,
sanoo nämä kaks, kaks.
Ensin syödään, ensin syödään,
sanoo nämä kaksi, kaks.
Mistäs saadaan, mistäs saadaan?
Sanoo nämä kaks, kaks.
Äidin kaapista, äidin kaapista,
sanoo nämä kaks kaks.
Me kans, me kans,
sanoo nämä kaks, kaks.*

3-6 –vuotias

- Monet tämän ikäiset lapset kyselevät paljon. Vastaa lapsen kysymyksiin ja keskustele hänen kanssaan. On tärkeää, että aikuinen kertoo ja selittää lapselle päivän tapahtumia ja yhdessä koettuja asioita.
- Lapsi oppii leikkimään yhdessä muiden lasten kanssa ja oppii paljon isommilta lapsilta.
- Noin 3-4 –vuotiaana maahanmuuttajalapsen on hyvä aloittaa tutustuminen suomen kieleen esim. kerhoissa, leikkipuistoissa tai avoimessa päiväkodissa.

- Lapsen leikki on jo hyvin monipuolista. Tässä iässä lapsi puhuu paljon, kun hän leikkii. Hän selittää omaa leikkiään ääneen ja samalla ohjaa sen kulkua. Leikkiminen on tärkeää lapsen puheen kehitykselle.
- Lapsi nauttii liikunnasta. Hän kiipeilee, juoksee, hyppii ja opettelee pyörällä ajoa. Lelujen lisäksi lapsella on hyvä olla käytössä kyniä, paperia ja lasten sakset.



- Lapsi jaksaa kuunnella kertomuksia, vanhoja tarinoita ja satuja. Näistä hän oppii monipuolisempaa kielen käyttöä ja sanastoa kuin arkipuheessa.
- Viisivuotiaana maahanmuuttajalapsen on hyvä olla säännöllisesti suomenkielisessä ympäristössä esim. päiväkodissa, jotta suomen kielen taidot kehittyvät koulun aloituksen lähestyessä. Päiväkodin arki tukee kielen kehitystä monipuolisesti.

- Päiväkodin ja koulun suomi toisena kielenä –opetus
- Esikoulu-ikäisenä ja koululaisena lapsi voi saada kotikielen ja -kulttuurin opetusta.
- Kielellinen tietoisuus kehittyy

S2 -opetus

- Koulussa maahanmuuttajataustaisten oppilaiden opetuksen tavoitteena on toiminnallinen kaksikielisyys: S2-opetus ja oman äidinkielen kehityksen tukeminen
- Opetuksessa huomioidaan vieraskielisten oppilaiden erilaiset lähtökohdat kielen oppimiselle; mm.
- oppilaan ikä ja aikaisempi koulutus
- oman kielen ja kulttuurin erot suomalaiseen kieleen ja kulttuuriin
- eri oppiaineissa tarvittavat perustaidot
- oman äidinkielen taitojen edistyminen
- integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan.
- Oppilasta kannustetaan käyttämään kieltä eri tarkoituksiin kuten ajatusten ja mielipiteiden, tosiasioiden ja tunteiden ilmaisuun.

Lisätietoa ja materiaaleja verkossa:

- <http://www.tampere.fi/tiedostot/54z2M84GZ/s2.pdf>
- <http://www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus/>
- <http://www.yle.fi/pikkukakkonen/>
- <http://www.moped.fi/sivuinfo.html>
- www.papunet.net
- <http://www.socca.fi/moniku/index.html>
- http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/240c7f804a176e1e9484fc3d8d1d4668/8_tyokalupakki.pdf?MOD=AJPERES
- http://varttua.stakes.fi/FI/Sisallot/tuki/erityinen_tuki.htm
- <http://www.asha.org/practice/multicultural/self.htm>

- Lapsuuden monta kieltä (dvd)

Väestöliitto

Kirjallisuutta ym.:

- Aamu: suomen kielen kuvasanakirja
- Alijoki, Eila: Pesästä pieni ponnistaa
- Kili-materiaali
- Puheterapeutti –lehti 3/2010
- Salameh, E-K. 2003. Language impairment in Swedish bilingual children – epidemiological and linguistic studies. Lund.
- Suomalainen monikielisyys ja sen haasteet (Puheen ja kielen tutkimuksen yhdistyksen julkaisuja 42. Helsinki 2010.

Logopedinen kaksi- ja monikielisyystudkimus Suomessa

- **Åbo Akademi:**
- kaksikielisten lasten puheen- ja kielenkehityksen seurantatutkimus, jota koordinoi Turun yliopiston lapsi- ja nuorisotutkimuskeskus (Hyvän kasvun avaimet,
[http://www. utu.fi/cyri/tutkimus/hka/](http://www.utu.fi/cyri/tutkimus/hka/))
- Sanavaraston suuruus ja fonologisten tekijöiden vaikutus sanavaraston kehitykseen
- **Turun yliopiston logopedian laitos:**
- Väitöskirjatutkimus Suomeen adoptoitujen lasten varhaiseen kielen kehitykseen (osa kansallista FINADO-tutkimusta)
- **Tampereen yliopisto:**
- Yhteistyötä Oslon yliopiston kanssa: Oral text production in aphasia: a cross-linguistic approach

- **Oulun yliopisto, logopedian oppiaine:**
- Mukana eurooppalaisessa yhteisprojektissa nimeltä Cost Action ISO804, Language Impairment in a Multilingual Society: Linguistic Patterns and the Road to Assessment (<http://www.bi--sli.org/>)
- Lisäksi yhteistyötä Oulun kaupungin opetustoimen kanssa
- **Yhteistyötä** Åbo Akademin, Turun yliopiston kognitiivisen neurotieteen tutkimusyksikön ja Oulun yliopiston kesken (CIMOn rahoittama tutkimusprojekti, joka tutkii kuinka suomalaiset ja venäläiset aikuiset havaitsevat suomalaisten ja venäjänkielisten 1-2 –vuotiaiden lasten tuottamia vokaaleja
- **Kaikissa yliopistoissa** tekeillä pro gradu –tutkielmia monikielisyyteen liittyen

Onneksi yksikielisyydestä voi parantua!

- Monikielisyys vaikuttaa monin eri tavoin positiivisesti lapsen kehitykseen
- Iäkkäämmillä ihmisillä monikielisyys vaikuttaa aivoihin siten, että dementiaoireiden puhkeaminen viivästyy keskimäärin neljällä vuodella!!

Lounas



Learning Cafe

- Miten päivähoidon / koulun ammattihenkilönä voisit tukea maahanmuuttajataustaisen lapsen puheen- ja kielenkehitystä?
- Mitä leikkejä, pelejä, materiaaleja, tehtäviä, ym. käyttäisit?
- Miten käyttäisit niitä?
- Miten päiväkodin / koulun arki voi tukea lapsen puheen- ja kielenkehitystä
- Ketä yhteistyökumppaneita tapaat lapsen asioissa; minkälaista yhteistyötä heidän kanssaan tehdään?
- Miten kohtaat lapsen vanhemmat ja muut lähi-ihmiset; minkälaisia ohjeita annat heille?
- Mitä pulmia olet käytännön työssäsi kohdannut ja kuinka niistä selvittiin?

Ryhmä 1 "Salma"

- 5v2kk ikäinen tyttö, syntynyt Suomessa
- Ollut suomenkielisessä päivähoitossa 1,5 vuotta ja aloittanut tänä syksynä integroidussa erityisryhmässä
- Saa puheterapiaa Kelan korvaamana
- Diagnoosi F83 Kehitysviivettä kehityksen useammalla osa-alueella. Vaikeasti viivästynyt puheen- ja kielenkehitys
- Molemmat vanhemmat tulleet Somaliasta 10 vuotta sitten
- Kotona puhutaan pääasiassa somalikieltä; äiti puhuisi mielellään Salmalle suomeakin, jota äiti ei osaa kovin hyvin
- Sanavarastossa suuria puutteita etenkin arkisanaston osalta
- Tuottaa lausetason puhetta (4-5 sanaa), sanoissa taivutusvirheitä tai sanat usein perusmuodossa
- Ymmärtää lyhyitä tilannesidonnaisia ohjeita, mutta pitkät ja abstrakteja asioita sisältävät ohjeet tuottavat hankaluuksia
- Kiinnostunut kirjaimista, sanojen rytmittäminen, loruttelut ja riimittely ovat vaikeita
- Kynäote virheellinen, kynäjälki hentoa. Kuvion jäljentäminen työlästä
- Keskittyminen lyhytjänteistä, oman toiminnan ohjauksen pulmia

Ryhmä 2 ”Jimi”

- 4v2kk ikäinen poika, on aloittanut suomenkielisessä päivähoitossa vuosi sitten
- Syntynyt Vietnamissa ja tullut äitinsä kanssa Suomeen 9 kk iässä
- Äiti puhuu Jimille kotona vietnamia; äidin suomen kielen taito on heikko
- Kiinalainen isäpuoli, puhuu jonkin verran suomea; puhuu Jimille kotona kiinaa ja myös suomea
- Saa puheterapiaa Kelan korvaamana
- diagnoosi F80.9 Puheen- ja kielenkehityksen viive
- Tuottaa muutaman selvän suomenkielisen sanan (”ei”, ”joo”, ”isi”), ei jäljittele aikuisen tuottamia sanoja tai ääntelyitä
- Käytössä tukiviittomia ja kommunikaatiokansio, joita Jimi käyttää mielellään
- Ymmärtää hyvin lyhyitä ja tilannesidonnaisia ohjeita, aikuisen tuella myös pidempiä toimintaohjeita
- Nimeää päävärit, kiinnostunut laskemisesta mutta lukumäärä-käsitettä ei hallitse
- Leikkii mielellään aikuisen kanssa mm. kotileikkiä ja laittaa siinä mielellään ruokaa
- Hyvin kontaktissa ja vuorovaikutuksessa, mutta aikuisen ohjauksessa toimiminen toisinaan hankalaa

Ryhmä 3 "Yusra"

- 7v11kk ikäinen somaliperheen tyttö, syntynyt Suomessa ja kotikieli somali
- Isä puhuu suomea hyvin, äidin suomen kielen taito melko heikko
- On harjaantumisopetuksessa (0-2lk) toista vuotta
- Saa puheterapiaa terveyskeskuksen kustantamana
- Diagnoosi
- Ymmärtämisessä suuria pulmia, testeissä suoriutuminen vastaa 2-2,5 – vuotiaan lapsen suoriutumista (erityisesti aika- ja sijaintikäsitteet hankalia)
- Luokassa vaikea ymmärtää opettajan ohjeita, hakee tukea muilta lapsilta
- Myönteinen, hyvin kontaktissa ja vuorovaikutuksessa
- Keskittyminen lyhytjänteistä ja toimintaote nopea, tarvitsee paljon toistoa ja ohjausta
- Kysymyssanoista "milloin", "missä", "miksi" ovat haastavia
- Puheilmaisuus vastaa testeissä 2 – 2,5-vuotiaan suoriutumista
- Käyttää keskustelussa 1-3 –sanaisia lauseita ja sanat taipuvat virheellisesti tai ovat perusmuodossa
- Ei hallitse yläkäsitteitä
- Nimeää joitakin kirjaimia, ei vielä lue eikä kirjoita (paitsi oman nimensä)
- Matematiikan opiskelussa haasteita, hallitsee lkm- käsitteen 1-10

Kiitos ja hyvää syksyä!

